

Łupiński, Stanisław

Rodzina w prawodawstwie kościelnym

Studia Teologiczne 19, 303-308

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. STANISŁAW ŁUPIŃSKI

RODZINA W PRAWODASTWIE KOŚCIELNYM

Treść: Wstęp; I. Przygotowanie dalsze do małżeństwa; II. Skutki małżeństwa ; III. Duszpasterstwo rodzin; IV. Duszpasterstwo sądowe; Zakończenie.

Wstęp

Prawo Kościoła Katolickiego wiele miejsca poświęca rodzinie. Tak w Kodeksie, jak w dokumentach Stolicy Apostolskiej, Konkordacie i decyzjach Konferencji Episkopatu czy decyzjach poszczególnych biskupów diecezjalnych. W niniejszym artykule autor przedstawi tylko niektóre punkty prawodawstwa kościelnego, podejmującego problem rodziny. Począwszy od wychowania w rodzinie aż po duszpasterstwo rodzin, tak ogólne jak i sądowe.

Przygotowanie dalsze do małżeństwa dokonuje się w rodzinie w okresie dzieciństwa. Mądra pedagogia rodziny prowadzi do odkrycia złożonej osobowości z jej zaletami i słabościami. Proces ten obejmuje życie dziecka już w szkole podstawowej. Następne etapy to szkoła średnia i formacja młodzieży w okresie pozaszkolnym.

Prowadzenie systematycznego duszpasterstwa rodzin obejmuje przygotowanie do małżeństwa i pomoc w czasie trwania małżeństwa. Duszpasterstwo to dokonuje się we wspólnocie parafialnej. W tej wspólnocie formuje się rodzina przez małe wspólnoty np. Kościoła domowego¹. W procesie duszpasterstwa rodzinnego ważną rolę pełnią formy o zasięgu diecezjalnym i ogólnokrajowym. Pierwsze przez posługę biskupa diecezjalnego a drugie przez zarządzenia Konferencji Episkopatu.

Skutki życia rodzinnego objawiają się w dobrym wychowaniu potomstwa. Ujawnia się ono w wychowaniu fizycznym, społecznym, kulturalnym, moralnym i religijnym. Wychowanie to gwarantuje zdrowe postawy wychowanego, jego wychowawców (rodziców) i całego społeczeństwa.

¹ Konstyt. dogm. *Lumen gentium*, nr 11; Dekret Apostolicam actuositatem, n.11; Adhort. Ap. Familiaris Consortio, n.49.

Duszpasterskie oddziaływanie sądu kościelnego służy rozwiązywaniu coraz bardziej zawiłych spraw małżeństw dotkniętych rozkładem wspólnoty życia. Ta forma duszpasterstwa nabiera coraz większego zainteresowania i nasilenia w czasie obniżenia trwałości i nierozzerwalności małżeństwa. Przywraca ono możliwość pełnego chrześcijańskiego życia przez ponowne korzystanie z sakramentów świętych. Orzeczenia więc sądowe coraz bardziej niosą pozytywne rozwiązanie problemu przy sprawach noszących w sobie przyczyny nieważności małżeństwa.

I. Przygotowanie dalsze do małżeństwa

Przygotowanie do małżeństwa zaczyna się już w dzieciństwie. W okresie tym powinno się zaszczepiać szacunek dla każdej zdrowej wartości ludzkiej, tak w relacjach międzyosobowych, jak społecznych, z tym wszystkim co ma znaczenie w kształtowaniu charakteru. Powinno to służyć także dla opanowania i właściwego używania własnych skłonności, dla sposobu widzenia i traktowania osób odmiennej płci itd. U chrześcijan powinna iść w parze formacja duchowa i katechetyczna, która ukazałaby małżeństwo jako prawdziwe powołanie i posłannictwo, bez wykluczania możliwości złożenia Bogu siebie w darze przez powołanie kapłańskie lub zakonne².

Instrukcja Episkopatu Polski określa przygotowanie dalsze do małżeństwa i życia rodzinnego od szkoły podstawowej przez szkołę średnią do młodzieży pozaszkolnej. Od najmłodszych lat na lekcjach religii trzeba uczyć szacunku do człowieka, do życia, do ciała, do miłości jako największego przykazania Chrystusa. Nie można zapomnieć o rodzicielstwie, które jest naczelnym zadaniem zleconym przez Boga. Należy wyrabiać cnoty potrzebne do życia rodzinnego przez wyrobienie właściwej postawy wobec własnej rodziny. W starszych klasach szczegółowe zagadnienia można powierzyć osobom do tego przygotowanym, którzy w sposób prawidłowy zaszczepią w przygotowaniu do życia w rodzinie.

Ostatnie klasy szkoły podstawowej trzeba kształtować na bazie zaleceń Soboru Watykańskiego II, który przypomina aby młodych pouczać o godności, zadaniach i dziele miłości małżeńskiej. Należy także nauczać szacunku do czystości aby młodzi mogli przejść we właściwym wieku od uczciwego narzeczeństwa do małżeństwa³. Taki poziom wiadomości powinien być połączony z modlitwą, aby formacja była bardziej skuteczna i

² Konst. duszp. *Gaudium et spes*, n. 49

³ Tamże.

⁴ Kan. 1136

owocna. Wymiana myśli w zakresie problemów małżeńskich i rodzinnych, przez udzielanie szczerych i prostych odpowiedzi na nurtujące wątpliwości oraz przez udzielanie pomocy katechetycznych w tym zakresie, powinna służyć dobru kandydatów do życia w rodzinie.

Młodzież, która nie uczęszcza do szkół, powinna być objęta cyklem katechez poświęconym zagadnieniom małżeństwa i rodziny. Zgodnie z zaleceniami Episkopatu Polski powinno ich być nie mniej niż dziesięć. Niektóre katechezy należy zlecić lekarzom czy psychologom, odpowiednio przygotowanym, aby dać najwięcej wiedzy w tym zakresie.

II. Skutki małżeństwa

Największym obowiązkiem i naczelnym prawem rodziców jest troska o wychowanie potomstwa tak fizyczne, społeczne i kulturalne, jak moralno-religijne⁵. Potomstwa nie wystarczy zrodzić, ale trzeba je wychować. Wychowanie powinno obejmować całego człowieka. Jest to nie tylko obowiązek lecz i prawo⁵.

Rodzice powinni się troszczyć, aby ich dziecko od chwili poczęcia rozwijało się prawidłowo pod względem fizycznym i zostało urodzone. Kościelne prawo karne przepisuje ekskomunikę *latae sententiae* za przestępstwo przerwania ciąży⁶. Dziecku urodzonemu, aż będzie mogło podjąć życie samodzielne, rodzice są zobowiązani zapewnić pożywienie, opiekę lekarską i poczucie bezpieczeństwa.

W miarę rozwoju fizycznego dziecko powinno uczyć się życia w społeczeństwie. Musi mieć świadomość, że nie będzie żyło w pojedynkę, lecz w społeczeństwie. Korzystając z dobrodziejstw społeczeństwa, będzie musiało dać swój własny wkład. Rodzice powinni przekazać takie cnoty, jak: miłość bliźniego, pracowitość, poczucie odpowiedzialności, miłość do ojczyzny itp. Rodzice nie mogą pominąć przygotowania do pracy zawodowej według zdolności i swoich możliwości⁷.

Dzięki trosce rodziców dziecko ma zdobywać odpowiedni poziom intelektualny. Posłane do szkół powinno poznawać dorobek ludzkości, kulturę duchową swojego narodu, rozwijając władze umysłowe i zdolności wydawania prawidłowych sądów. Ponadto powinno uczyć się kultury osobistej i właściwego zachowania w każdej sytuacji społecznej. Wychowanie rodziców ma uczyć hierarchii wartości, wsłuchiwanie się w głos sumienia, doskonalenia swego charakteru i kierowania się zasadami moralności chrześcijańskiej. Dzieci powinni wzrastać we właści-

⁵ Deklaracja *Gravissimum educationis*, n. 3

⁶ Kan. 1398

⁷ Adhort. Ap. *Familiaris consortio*, n. 43.

wym stosunku do dóbr materialnych. Wartość być bardziej niż mieć ma budzić poczucie większej sprawiedliwości, lepszego braterstwa i bardziej ludzkiego spojrzenia na społeczeństwo⁸. W takim wychowaniu nie może zabraknąć troski o seksualną stronę wychowania dziecka z wyszczególnieniem cnoty czystości, która doprowadza do prawdziwej dojrzałości i odpowiedzialności za dziedzinę płciowości ludzkiej⁹. Wychowanie to nie może być oderwane od zasad moralnych.

Proces wychowania obejmuje także religijną stronę życia człowieka. Wychowanie to pozwala poznać zasady wiary i życie według tych zasad w celu uświęcenia i zbawienia. Takiemu procesowi służy atmosfera religijna życia rodzinnego, rozmowy religijne rodziców z dziećmi, uczęszczanie dzieci na lekcje religii, wdrażanie praktyk religijnych jak modlitwa, przystępowanie do sakramentów świętych i uczęszczanie na Mszę św. itp¹⁰. Dziecko powinno być w porę ochrzczone (kan. 867) i w odpowiednim czasie przystąpić do spowiedzi i Komunii św. (kan. 914). Rodzice katolicy, którzy oddają swoje dziecko do ochrzczenia i wychowania w religii niekatolickiej popełniają przestępstwo, za którą prawo wymierza cenzurę lub inną słuszną karę (kan. 1366). W równej mierze odpowiadają opiekunowie (kan. 793 § 1) i rodzice chrzestni (kan. 872).

III. Duszpasterstwo Rodzin

Duszpasterstwo rodzin rozpoczyna się od przygotowania narzeczonych do sakramentu małżeństwa. Formacja przedmałżeńska pozwala odpowiednio ukierunkować swoje życie małżeńskie i rodzinne. Początek życia małżeńskiego przynosi wiele trudności, dlatego dobre przygotowanie ma sprzyjać umocnieniu więzi aby powstała trwała rodzina. Potrzebne jest duszpasterstwo rodzin aby małżonkowie stworzyli między sobą pierwszą i żywotną komórkę społeczeństwa, szkołę bogatszego człowieczeństwa i kościół domowy¹¹.

Do rozwijania poradnictwa rodzinnego powołana jest wspólnota parafialna. W każdej parafii powinna być poradnia życia rodzinnego. Apostolstwo rodzin powinno być prowadzone przez osoby odpowiednio przygotowane. Konkretna pomoc rodzinie powinna ujawniać się w pomocy duchowej i materialnej, zwłaszcza wobec ubogich, chorych, ludzi w podeszłym wieku, upośledzonych, sierot, opuszczonych itp.

⁸ Konst. duszp. *Gaudium et spes*, n. 35

⁹ Adhort. Ap. *Familiaris Consortio*, n. 37

¹⁰ Deklaracja *Gravissimus educationis*, n. 2

¹¹ Dekret Apostolicam actuositatem, n.11; Konst. duszp. *Gaudium et spes*, n. 52; Konst. dogm. *Lumen gentium*, n.11; Adhort. Ap. *Familiaris Consortio*, n. 49

Pomoc rodzinom mogą okazać różne dzieła społeczne jak zrzeszenia rodzinne, które zajmują się przekazywaniem zdrowych wartości etycznych i kulturowych. Dzieła takie dążą do budowania świata bardziej sprawiedliwego i bardziej ludzkiego.

Rzeczą oczywistą jest aby takie dzieła powinni podejmować biskupi razem z kapłanami, osobami konsekrowanymi¹². Podejmują oni swoje zadania w ramach odpowiedzialności za kościół partykularny i w nim poszczególne rodziny.

W duszpasterstwie rodzinnym nie może zabraknąć środków społecznego przekazu. Mają one służyć poszczególnym osobom, rodzinom i całemu społeczeństwu. Zły natomiast wpływ tych środków na dzieci i młodzież powinien być ograniczany przez rodziców. Nie mogą zapominać o swojej odpowiedzialności ci, którzy tworzą środki masowego przekazu.

IV. Duszpasterstwo Sądowe

Ważną rolę duszpasterstwa rodzin spełnia sąd kościelny. Podejmuje on problemy rodzin, które w pewnym okresie życia utraciły swoją wspólność. Instytucja ta wnikliwym badaniem, dąży do odkrycia pełnej prawdy o danym małżeństwie.

Pierwszym etapem dotarcia do małżonków, którzy zerwali jedność i nierozzerwalność i żyją w związkach cywilnych z innymi osobami. W wielu przypadkach są dowody na stwierdzenie nieważności zawartego małżeństwa i możliwość uregulowania religijnego życia osób. Ważną rolę pełnią w pierwszym kontakcie duszpasterze podczas odwiedzin duszpasterskich rodzin i w innych kontaktach jako duszpasterze. Osobista rozmowa lub skierowanie do Sądu Duchownego, daje nadzieje na wznowienie po procesie normalnego życia sakramentalnego w tych rodzinach.

Kolejnym etapem uzdrowienia życia społecznego w Kościele są procesy sądowe. Podejmują one w pełni swoisty rodzaj duszpasterstwa dla dobra małżeństwa i rodziny. Kontakt z Sądem Kościelnym daje możliwość niejednokrotnie także większej świadomości w dalszym życiu rodzinnym. Procesy sądowe dotyczą delikatnej sfery życia małżeńskiego oparte o sumienie poszczególnych osób.

Po procesach wydawane są wyroki pozytywne i negatywne. Wyroki pozytywne dają pełne rozstrzygnięcie zaistniałego problemu i uregulowanie chrześcijańskiego życia. Procesy małżeńskie dają nadzieję na dobro jednostki, małżeństwa, rodziny i całego Kościoła.

¹² Adhort. Ap. *Familiaris Consortio*, n. 74

Zakończenie

Prawo Kościoła Katolickiego odnosi swoje ustawy w szczegółowych decyzjach do małżeństwa i rodziny. Począwszy od Kodeksu przez dokumenty soborowe i rozporządzenia Stolicy Apostolskiej aż do konkordatu, prowadzą rozważania o rodzinie jako podstawowej komórce społecznej.

Kodeks Prawa Kanonicznego w procesach specjalnych, daje możliwość rozwiązywania problemów po rozejściu się małżonków, będących w nowych związkach cywilnych. To duszpasterstwo, określane duszpasterstwem sądowym, pozwala w Kościele służyć pozytywnie małżeństwu i rodzinie. Jest to szansa odnowienia w zagubionych życiowo osobach, nowego ożywienia chrześcijańskiego życia.

Począwszy od przygotowania dalszego do małżeństwa, można mówić o swoistej roli rodziny w oddziaływaniu na jeszcze młodego człowieka. W tym przygotowaniu dużą rolę pełni postawa obojga rodziców, szczególnie ich świadectwa przykładowego życia małżeńskiego i rodzinnego.

Przygotowanie do małżeństwa działa przez skutki samego małżeństwa. Dotyczy to wychowania potomstwa. Obejmuje ono wychowanie: fizyczne, społeczne, kulturalne, moralne i religijne.

Prawo kościelne szczególnie promuje duszpasterstwo rodzin tak ogólne, jak i w małym zakresie jak duszpasterstwo kręgów rodzinnych. Szczegółowym jest także duszpasterstwo sądowe przez prowadzenie procesów małżeńskich.

LA FAMIGLIA NELLA GIURISDIZIONE ECCLESIALE

Articolo contiene quattro capitoli: I- la preparazione prevvia al matrimonio; II- effetti del matrimonio; III- la pastorale della famiglia; IV- la pastorale delle famiglie in causa presso tribunali ecclesiali.